

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Устюшенко Стелли Еріківни на тему «Судові витрати в цивільному процесі України», поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Одним з найбільш серйозних питань, яке постає перед особою, яка звертається за судовим захистом є питання судових витрат. Здійснення ефективного судового захисту порушеного права неможливе без належного фінансування судової системи, оплати гонорару адвокату, оплати проведення судових експертиз тощо. Вітчизняне законодавство, що визначає порядок оплати, забезпечення та розподілу судових витрат між сторонами є доволі динамічним. Також варто зауважити, що для сторони, вимоги якої задоволені судом, принципово важливим є питання не лише присудження судом стягнення за основною позовною вимогою, а й повне відшкодування понесених нею судових витрат. Також проблема розміру судових витрат загострюється у випадках участі в судовому процесі малозабезпечених верств населення, які звільнення від оплати судового збору, надання безоплатної правової допомоги, що є важливою умовою доступності правосуддя. Тому проблематика правового регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з несенням, забезпеченням та відшкодуванням судових витрат сторонами, що виграла справу, є, безумовно, актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу «Реформа цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та

культурний вимір» на 2016-2020 рр. (державний реєстраційний номер: 0116U0184).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних та практичних положень про судові витрати в цивільному процесі, виявлення та вирішення пов'язаних з цим проблем юридичної науки та практики.

На досягнення вказаної мети спрямоване вирішення наступних завдань: визначити зміст поняття та юридичну природу судових витрат; удосконалити класифікацію судових витрат; розкрити зміст функцій інституту судових витрат; оцінити вплив принципів цивільного судочинства на інститут судових витрат; проаналізувати поняття, сутність та види судового збору; охарактеризувати витрати на професійну правничу допомогу та інші види судових витрат, пов'язаних з розглядом справи; дослідити визначений законодавством порядок оплати судових витрат; сформулювати визначення поняття «забезпечення судових витрат», розкрити зміст даної процедури та підстави застосування, а також встановити відмінності від попередньої оплати судових витрат; охарактеризувати порядок розподілу судових витрат; розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання питань, пов'язаних з несенням (оплатою), забезпеченням, розподілом (відшкодуванням) та поверненням судових витрат.

Не викликають заперечень і сформульовані автором об'єкт та предмет дисертаційного дослідження. Так, об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з несенням (оплатою), забезпеченням, розподілом (відшкодуванням) та поверненням судових витрат. Предметом дослідження є судові витрати в цивільному процесі України.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація містить низку важливих для розвитку юридичної науки положень, що характеризуються науковою новизною, найбільш значущі з яких сформульовані вперше, а саме: сформульовано перелік умов, за яких правовий інститут судових витрат можна вважати таким, що сприяє, а не перешкоджає доступності правосуддя;

встановлено, що у порівнянні з інститутом судових витрат в кримінальному судочинстві, норми правового інституту судових витрат в цивільному процесуальному праві регулюють більш широке коло суспільних відносин; на доктринальному рівні встановлено відмінність судового збору від виконавчого збору; обґрунтовано можливість та умови компенсації витрат на професійну правничу допомогу, надану стороні кількома адвокатами; запропоновано закріпити у нормах чинного законодавства правила розрахунку часу, за який стороні чи її представнику належить компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять у випадку, якщо такі особи проживають у місті знаходження суду; запропоновано визнати об'єктом справляння судового збору не позовну заяву, як це наразі передбачено положеннями Закону України «Про судовий збір», а позовну вимогу; запропоновано внести зміни до норм чинного ЦПК України та наділити позивача на рівні з відповідачем правом вимагати від суду забезпечення його майбутніх витрат на професійну правничу допомогу та інших витрат, які він має понести у зв'язку із розглядом справи.

Не останнє місце займають і положення наукової новизни, у яких автором удосконалено: класифікацію витрат, пов'язаних з розглядом справи; формулювання назви одного з видів витрат, пов'язаних з розглядом справи; визначення поняття «забезпечення судових витрат». Також конкретизовано процесуальний привід для вжиття таких заходів та види судових витрат, стосовно яких може бути вжито заходів щодо їх забезпечення.

Крім того, у положеннях дисертації набули подальшого розвитку: теза про те, що в усіх позовах про поділ майна між сторонами ціна позову повинна визначатися виходячи з вартості тієї частини майна, на яку претендує позивач; твердження про необхідність поділяти несення судових витрат на фактичне (первісне) та юридичне; висновок про неможливість суду за власною ініціативою зменшувати розмір компенсації витрат на професійну правничу допомогу через їх неспівмірність.

В роботі також містяться слушні пропозиції щодо удосконалення положень Цивільного процесуального кодексу України та Закону України «Про судовий збір».

Теоретичне значення результатів дослідження зумовлене використанням дисертанткою філософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, що стало підґрунтям для посилення наукоємності положень дисертаційної роботи та зробило її висновки науково обґрунтованими.

Зокрема, в роботі використано такі методи наукового дослідження: діалектичний метод (розділи 1, 2 та 3 дисертації); методи та прийоми формальної логіки, аналіз, синтез, методи індукції та дедукції, метод моделювання (розділи 1, 2 та 3 дисертації); системний метод (підрозділи 1.2, 1.3 дисертації); структурно-функціональний метод (підрозділи 1.2, 1.3 дисертації); формально-юридичний метод (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 3.1, 3.2, 3.3 дисертації); емпіричні методи, серед яких: вивчення та аналіз практики застосування судами правових норм інституту судових витрат, а також статистичний метод (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4 дисертації); історико-правовий метод (підрозділи 2.1, 2.4 дисертації); порівняльно-правовий метод (підрозділи 3.1, 3.2 дисертації).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у подальшій науково-дослідній роботі щодо дослідження теоретичних та практичних аспектів науки цивільного процесуального права, зокрема її положень про судові витрати в цивільному процесі; використання пропозицій дисертантки щодо внесення змін до ЦПК України та Закону України «Про судовий збір» можуть бути використані в законотворчій роботі з метою вдосконалення правового інституту судових витрат; для правозастосовної діяльності судів будуть корисними висновки та пропозиції дисертантки щодо вдосконалення процедури несення (оплати), забезпечення, розподілу (відшкодування) та повернення судових витрат; неабияку користь положення дисертації можуть

принести для навчального процесу, оскільки можуть використовуватись під час викладання дисципліни «Цивільний процес», підготовці підручників, навчальних посібників, лекційних курсів тощо.

Особистий внесок дисертанта. Дисертації є цілісною, завершеною, самостійною науковою працею. Усі зроблені висновки та положення наукової новизни є особистим внеском дисертантки у розвиток юридичної науки, ґрунтуються на самостійних дослідженнях та аналізі наукових джерел, положень чинного законодавства та судової практики.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення дисертації оприлюднені на 9 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції, яка проводиться в рамках тижня цивільного процесу (м. Одеса, 18 квітня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції ім. Ю.С. Червоного «Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні» (м. Одеса, 16 листопада 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції до 150-ї річниці з дня відкриття першої судової палати у м. Одеса «Новели цивільного процесуального законодавства: представництво» (м. Одеса, 16 травня 2019 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 травня 2019 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції ім. Ю.С. Червоного «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» (м. Одеса, 13 грудня. 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.); Міжнародній

науково-практичній конференції «Новели цивільного процесуального законодавства: докази та доказування» (м. Одеса, 14 вересня 2020 р.).

Результати дисертаційного дослідження використовуються в роботі Київського районного суду м. Одеси.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображені у 14 публікаціях, у тому числі 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, перелік яких затверджено МОН України, 1 науковій статті, опублікованій у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, з юридичного напрямку, 9 тезах доповідей на різних наукових заходах.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Устюшенко С.Е. Судові витрати на проведення експертизи в цивільному процесі. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 6. С. 201-206.
2. Устюшенко С.Е. Поняття та ознаки судових витрат у цивільному процесі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 1. С. 148-151.
3. Устюшенко С.Е. Вплив принципу рівності всіх перед законом на порядок оплати судового збору в цивільному процесі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 4. С. 57-61.
4. Устюшенко С.Е. Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 27-31.
5. Устюшенко С.Е. Поняття та функції судового збору в цивільному процесі. *Право та суспільство*. 2019. № 3. С. 129-133.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Устюшенко С.Е. Витрати на правову допомогу у цивільному судочинстві. *Інформаційні технології у судочинстві* : матер. всеукр. наук.-

практ. конф., яка проводиться в рамках тижня цивільного процесу (м. Одеса, 18 квітня 2017 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Голубевої Н.Ю. Одеса : Фенікс, 2017. С. 98-100.

7. Устюшенко С.Е. Повернення судового збору. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 700-702.

8. Устюшенко С.Е. Дискримінаційні норми Закону України «Про судовий збір». *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової; уклад: О.В. Дикий, І.І. Братінов. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С 509-511.

9. Устюшенко С.Е. Недоліки правового регулювання порядку справляння судового збору. *Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні*: Всеукраїнська науково-практична конференція ім. Ю.С. Червоного (м. Одеса, 16 листопада 2018 р.). Одеса: Фенікс, 2018. С. 190-194.

10. Устюшенко С.Е. Підстави та процесуальний порядок забезпечення судових витрат у цивільному судочинстві. *Правове життя сучасної України* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 629-632.

11. Устюшенко С.Е. Співмірність витрат на професійну правничу допомогу в цивільному процесі. *Новели цивільного процесуального законодавства: представництво* : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. ; до 150-ї річниці з дня відкриття першої судової палати у м. Одеса (м. Одеса, 16 травня 2019 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2019. С. 185-189.

12. Устюшенко С.Е. Класифікація судових витрат, пов'язаних з розглядом цивільної справи. *Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю.С. Червоного (м. Одеса, 13 грудня. 2019 р.) / за заг. ред. Н.Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2019. С. 81-84.

13. Устюшенко С.Е. Додаткове рішення про судові витрати. *Правове життя сучасної України* : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 2. С. 361-364.

14. Устюшенко С.Е. Судові витрати, пов'язані з доказуванням, у цивільному процесі. *Новели цивільного процесуального законодавства: докази та доказування* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 вересня 2020 р.) [Електронне видання] / Уклад.: Стоянова Т. А., Островська Л. А Сатановська О. В.; за загальною редакцією д.ю.н., професора Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2020. С.135-137.

Характеристика особистості здобувача. Устюшенко С.Е. має вищу юридичну освіту. У 2015 році закінчила Національний університет «Одеська юридична академія». Отримала диплом магістра за спеціальністю «правознавство».

Працювала на посадах: секретаря судового засідання Господарського суду Одеської області (з 05.08.2015 р. по 24.11.2016 р.); юриста ПП «Укрінтерпостач» (з 01.08.2018 р. по теперішній час).

З вересня 2016 року – аспірантка кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Має 14 публікацій з проблематики дисертації.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою з дотриманням вимог наукового стилю мовлення. Незважаючи на вузькоспеціальну тему дисертаційного дослідження, матеріал у ній викладено доступно та зрозуміло навіть для непрофесіоналів.

Характеризується грамотним та доречним вживанням спеціальної термінології.

Рекомендації. Надаючи позитивну оцінку змісту роботи, її наукової новизни, а також визнаючи вагоме теоретичне та практичне значення висновків, все ж доцільно сформулювати й низку зауважень та рекомендацій, що сприятимуть кращому розкриттю змісту роботи та уточненню зроблених дисертанткою висновків.

По-перше, доволі цікавою є пропозиція дисертантки визнати об'єктом справляння судового збору не позовну заяву, як це наразі передбачено положеннями Закону України «Про судовий збір», а позовну вимогу. Однак варто враховувати, що такий підхід може значно підвищити розмір судового збору у випадку об'єднання в одній позовній заяві кількох позовних вимог, що навряд чи сприятиме забезпеченню доступності правосуддя.

По-друге, варто відмітити, що у підпункті 3.2 дисертації недостатньо розкриті питання страхування судових витрат. Дисертантка відзначила, що страхування судових витрат не є поширеною практикою в Україні, а тому відповідні положення потребують вдосконалення, однак нею не сформульовано пропозицій щодо такого вдосконалення.

По-третє, для більш повного розкриття змісту дисертаційного дослідження аспірантці варто було б більше уваги приділити порівняльному аналізу правового регулювання судових витрат в Україні, країнах Європи та США з метою запозичення позитивного досвіду в цій сфері.

По-четверте, дискусійною є пропозиція дисертантки щодо необхідності наділення позивача на рівні з відповідачем правом вимагати від суду забезпечення його майбутніх витрат на професійну правничу допомогу та інших витрат, які він має понести у зв'язку із розглядом справи.

По-п'яте, не зовсім точним вбачається сформульоване у роботі визначення поняття «компенсація (відшкодування) судових витрат» під якою автор розуміє повернення грошових коштів, оплачених стороною чи третьою особою при несенні судових витрат. Скоріш за все, йдеться не стільки про

повернення оплачених грошових коштів, скільки про оплату цій особі такої самої суми грошових коштів стороною, яка програла справу.

Утім наведені зауваження не знижують позитивного враження від дисертаційної роботи, не применшують її значення для розвитку юридичної науки та в цілому мають рекомендаційний характер.

Висновок. Дисертація Устюшенко Стелли Еріківни на тему «Судові витрати в цивільному процесі України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р. № 979) і рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у разовій спеціалізованій вченій раді.

Доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

А.Р. Чанишева

Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Н.В. Волкова

